

Slovensko-ukrajinský slovník lingvistickej terminológie

HILECKÁ, Zoriana: *Slovensko-ukrajinský slovník lingvistickej terminológie*. Ľvov: Ľvovská národná univerzita Ivana Franka 2022. 222 s. ISBN 978-617-10-0687-4.

Nastasia Parchomenko

Inštitút ukrajinistiky, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove
nastasia.parchomenko@smail.unipo.sk

Zoriana Hilecká je autorkou uvedenej lexikografickej publikácie a docentkou na Katedre slovenskej filológie Ľvovskej národnej univerzity Ivana Franka vo Ľvove. Zabezpečuje výučbu praktických kurzov zo súčasného slovenského jazyka a vo svojich vedeckých prácach sa zameriava na výskum lexikálnych, gramatických, frazeologických a štylistických javov v slovenskom a ukrajinskom jazyku.

Slovensko-ukrajinský slovník lingvistickej terminológie (2022) je špeciálny prekladový dvojjazyčný slovník, ktorý zachytáva odbornú terminológiu súčasnej slovenskej a ukrajinskej jazykovedy. Obsahuje vyše 2500 najpoužívanejších slovenských termínov vrátane internacionálnych a cudzojazyčných zo všeobecnej jazykovedy a slavistiky. Slovníkový register uvádza lexémy z rôznych jazykovedných disciplín: fonetiky a fonológie, ortografie, lexikológie, dialektológie, slovotvorby, morfológie, syntaxe, frazeológie, štylistiky, dejín jazyka a teórie komunikácie. Slovník neuvádza archaické a lingvokulturologické termíny.

Hodnotený slovník je určený pre široký okruh používateľov – pre študentov slovenskej a ukrajinskej filológie, vyučujúcich na vysokej škole, jazykovedcov, prekladateľov, ale aj pre odborníkov z príbuzných odborov. Pri zostavovaní tohto slovníka autorka využila slovenské a ukrajinské encyklopedické a prekladové slovníky, slovenské učebnice z príslušných jazykovedných disciplín a takisto rôzne odborné práce, články a štúdie z jazykovedy.

Štruktúra slovníka a slovníkových hesiel

Hodnotený slovník obsahuje slovenské lingvistické termíny usporiadané v abecednom poradí a ich ukrajinské ekvivalenty. Slovenské termíny sú napísané tučným písmom a ich ukrajinské ekvivalenty – malými písmenami. Všetky heslové slová a ich prekladové ekvivalenty sa uvádzajú v základnom gramatickom tvári.

Substantíva sa píše v nominatíve singuláru a vedľa sa uvádza ich gramatický rod v ukrajinčine takto: **JOTÁCIA** ж. р. Výnimkou sú podstatné mená, ktoré takýto tvar nemajú, napr. pomnožné podstatné mená.

Adjektíva sa uvádzajú v nominatíve singuláru mužského rodu takto: **HORNOLUŽICKÝ** верхньолужицький; **JEDNOVÝZNAMOVÝ** однозначний. Pri prídavných menách sa gramatický rod neuvádza.

Pod jednotlivými heslovými slovami sú usporiadané terminologické slovné spojenia, ktoré predstavujú heslovú stať. V rámci jednej heslovej state ich môže byť aj viac než desať. Aj tu platí princíp abecedného usporiadania: jednotlivé terminologické slovné spojenia nasledujú po sebe v abecednom poradí, píše sa tučnou kurzívou a oddeľujú sa bodkočiarkou. V takom prípade sa heslové substantívum zapisuje ako skratka z jedného začiatočného písmena, po ktorej nasleduje bodka takto: **ODVODZOVANIE** с. р., словотворення, деривація; **o. predponou** префіксація; **o. príponou** суфіксація; **o. slov** словотвір.

Heslové substantíva, ktoré sú v iných pádoch ako v nominatíve, sa skracujú tak, že po prvom začiatočnom písmene nasleduje spojovník a koncovka príslušného pádu: **FONÉMA** ж.

р., фонема: *akustické vlastnosti f-y* акустичні властивості фонем; *fonologická štruktúra f-y* фонологічна структура фонем; *dialektný variant f-y* діалектний варіант фонем; *fakultatívny variant f-y* факультативний варіант фонем; *identifikačná funkcia f-y* ідентифікаційна функція фонем.

Adjektíva a trpné príčastia sa skracojú podobným spôsobom: po prvom začiatочном písmene nasleduje spojovník a koncovka príslušného rodu: **FONETICKÝ** фонетичний: *f-á abeceda* фонетичний алфавіт; *f-á adaptácia* фонетична адаптація; *f-á akustika* фонетична акустика; *f-ý atlas* фонетичний атлас; *fonetický pravopisný princíp* фонетичний принцип правопису.

Ak sa heslové slovo skladá zo zložených prídavných mien, potom sa skracoje v závislosti od rodu podstatných mien, s ktorými sa zhoduje: prvá časť zloženého prídavného mena sa zapisuje ako jedno začiatочné písmeno, po ktorom nasleduje bodka, ďalej spojovník, druhá časť zloženého prídavného mena sa tiež skracoje ako jedno začiatочné písmeno, po ktorom nasleduje spojovník a koncovka príslušného rodu. Ukrajinské ekvivalenty sa nikdy neskracojú: **LEXIKÁLNO-SÉMANTICKÝ** лексико-семантичний: *l.-s-á funkcia* лексико-семантична функція; *l.-s-é prvky* лексико-семантичні елементи; *l.-s-á rekonštrukcia* лексико-семантична реконструкція; *l.-s-é vzťahy* лексико-семантичні зв'язки.

Ak sa heslové slovo nepoužíva samostatne, iba ako súčasť určitého termínu, potom po ňom nasleduje dvojbodka, ďalej terminologické slovné spojenie a jeho prekladový ekvivalent: **PROSTRIEDOK** ч. р. засіб: *archaický p. div. ARCHAIZMUS*; *dorozumievací p.* засіб комунікації; *fonetický p.* фонетичний засіб; *intonáčny p.* інтонаційний засіб; *jazykový p. div. JAZYKOVÝ*; *knižný p. div. KNIŽNÝ*; *lexikálny p. div. LEXIKÁLNY*; *mimojazykový p. div. MIMOJAZYKOVÝ*; *morfologický p.* морфологічний засіб; *potocný jazykový p.* допоміжний засіб мовлення; *slovtvorný p. div. SLOVOTVORNÝ*; *suprasegmentálny p. div. SUPRASEGMENTÁLNY*; *syntaktický p.* синтаксичний засіб; *štýlovo neutrálny p.* стилістично нейтральний засіб; *výrazové p-y* засоби вираження; *vyjadrovací p.* засіб вираження.

Termíny, ktoré sú synonymá heslového slova, sa uvádzajú na konci slovníkového hesla po skratke *div.* Ak ich je viacero, potom sa oddeľujú bodkočiarkou: **ĎASNOVÝ** ясенний: *d'-é spoluhláska* ясенні приголосні; *div. ALVEOLÁRNY*; **GINGIVÁLNY**.

Menej často používané synonymné výrazy heslového slova sa uvádzajú v zátvorkách a píšu sa malým tučným písmom: **SLOVENČINA (slovenský jazyk)** ж. р. словацька мова; **UKRAJINČINA (ukrajinský jazyk)** ж. р. українська мова; **RUŠTINA (ruský jazyk)** ж. р. російська мова; **ANGLIČTINA (anglický jazyk)** ж. р. англійська мова; **NEMČINA (nemecký jazyk)** ж. р. німецька мова.

Ak heslové slovo má viacero významov, ktoré navzájom nejako súvisia, každý z nich sa vysvetľuje a prekladá v rámci jedného slovníkového hesla podľa poradového čísla takto: **DĹŽKA** ж. р. 1. Довгота: *d. hláska* довгота звука; *d. samohláska* довгота голосного; *d. spoluhláska* довгота приголосного; *poprízvuková d.* довгота після наголошеного складу; 2. Обсяг: *d. textu* обсяг тексту; *d. vety* обсяг речення.

Homonymá ako heslové slová sa zhora označujú číselnými indexmi. Vysvetľujú sa a prekladajú v osobitých slovníkových heslách: **ZLOŽKA**¹ ж. р. компонент, складник: *z. frazémy* компонент фраземи; *expresívna z. reči* експресивний компонент мовлення; *jazyková z.* мовний компонент; *komunikačná z.* компонент комунікації; *lingválna z.* лінгвальний компонент; *mimojazyková z. komunikačného aktu* екстралінгвістичний компонент комунікативного акту; *neverbálna z.* невербальний компонент; **ZLOŽKA**² ж. р. лігатура.

Ortografické alebo ortoepické varianty slovenského heslového slova sa uvádzajú v tom istom slovníkovom hesle a píšu sa tučným písmom ako heslové slovo. Ak sa líšia iným začiatочným písmenom, uvádzajú sa ako osobitné heslové slová: **AFORISTICKOSŤ**,

AFORICKOSŤ ж. р. афористичність; **AFORISTICKÝ, AFORICKÝ** афористичний: **a-á forma** афористична форма; **a-ý kontext** афористичний контекст; **a-ý štýl** афористичний стиль.

Ak sa heslové slovo vyslovuje ináč, než sa píše, jeho výslovnosť sa uvádza v hranatých zátvorkách: **SLANG [-le-]** ч. р. сленг, жаргон: **lekársky s.** медичний сленг; **mládežnícky s.** молодіжний сленг; **profesionálny s.** професійний жаргон; **športový s.** спортивний жаргон; **študentský s.** студентський сленг, студентський жаргон; **vojenský s.** військовий сленг, військовий жаргон.

Slovenské heslové slovo, ktoré je súčasťou heslovej state iného termínu, sa uvádza v abecednom poradí s odkazom *див.* na príslušné heslové slovo, kde je potom vysvetlené takto: **MORFONOLOGICKÝ** морфологічний, морфонемічний, морфемний: **m-á alternácia** *див.* **ALTERNÁCIA**; **m-á kategória** *див.* **KATEGÓRIA**; **m-á paradigma** *див.* **PARADIGMA**; **m-ý systém** *див.* **SYSTEM**; **m-ý termín** *див.* **TERMÍN**; **m-á zmena** морфологічна зміна *див.* **TVAROSLOVNÝ**.

Ukrajinské prekladové ekvivalenty

Slovenskému jednoznačnému termínu väčšinou zodpovedá ukrajinský jednoznačný termín: **GRAMATIKALIZÁCIA** ж. р. граматикалізація; **GRÉCIZMUS** ч. р. грецизм; **IMPERFEKTUM** с. р. імперфект; **INTERLINGVISTIKA** ж. р. інтерлінгвістика.

Ak slovenský termín má niekoľko ukrajinských ekvivalentov, sú usporiadané podľa stupňa normatívnosti od najčastejšie používaných po menej používané. Oddelujú sa čiarkou alebo sa dávajú do okrúhlych zátvoriek: **JAZYKOVEDNÝ** мовознавчий, лінгвістичний: **j-ý výskum** мовознавче, лінгвістичне дослідження; **MIESTNY** місцевий: **m-y dialekt** місцевий (територіальний) діалект; **m-e meno (názov)** місцева назва.

Ukrajinské terminologické slovné spojenia sa na rozdiel od slovenských vždy píšu celými slovami: **FORMÁLNO-GRAMATICKÝ** формально-граматичний: **f.-g-ý aspekt rozboru vety** формально-граматичний аспект аналізу речення; **f.-g-é členenie vety** формально-граматичне членування речення; **f.-g-á klasifikácia** формально-граматична класифікація. Pri ukrajinských ekvivalentoch sa gramatický rod neuvádza.

V slovenskej a ukrajinskej jazykovede vznikla naliehavá potreba zostaviť slovník lingvistickej terminológie kvôli nedostatku špeciálnych prekladových slovníkov, ktoré by zachytávali súčasnú terminológiu. V dôsledku zvýšenia intenzity medzinárodných kontaktov odborníci musia vedieť používať odborné termíny v cudzích jazykoch. Autorka vhodne zareagovala na vzniknutú situáciu a pri zostavovaní slovníka zobrała do úvahy praktické potreby vyučovania, čo si vyžaduje od odborníkov v oblasti slovakistiky a ukrajinistiky aj široké teoretické poznatky zo skúmanej oblasti. Zostavený slovník je určený aj pre širší okruh používateľov, teda nielen pre študentov slovakistiky a ukrajinistiky na vysokých školách a pedagógov, ale aj pre jazykovedcov, prekladateľov, tlmočníkov a takisto tých, ktorí sa zaujímajú o súčasnú slovanskú jazykovedu.

Slovensko-ukrajinský slovník lingvistickej terminológie umožňuje rýchle a prehľadné vyhľadávanie potrebných lingvistických termínov v cudzom jazyku s množstvami odkazov. Predstavuje veľmi užitočnú a potrebnú príručku pre všetkých, ktorí sa venujú súčasnej slovenskej a ukrajinskej jazykovede v porovnávacom pláne.